

BOZÓK FERENC

„Elefánt voltam, jámbor és szegény”

ELEFÁNTOK A KÖLTÉSZETBEN

A magyar irodalomban az elefántok érthető módon igazából az európai és hazai állatkeretek megjelenésekor szaporodnak el. Korábban is jelen vannak azonban, mint egzotikus állatok, hiszen értékes agyarukat, csontjaikat szállítják távoli, egzotikus tájakról, de a XIX. században és korábbi évszázadokban csak a távoli tájakra utazó magyar emberek láthattak igazi, hús-vér ormányosokat. Hannibál óta az elefántok Európában harci jelképekként is jelen vannak. Zrínyi Miklós szerint Szulimán katonái részben elefántokon érkeznek az ostromra: „*Bialok, számárok és ökörszekerek / Hat elefánt is jön, kiken sok emberek.*” (*Szigeti veszedelem, második ének, 42. strófa*) Szenczi Molnár Albert az XLV. zsolnári zsoltárban már említi az elefántot, éppenséggel nem harcias értelemben, hanem Krisztus békéjének mennyei hajlékát, mint „*elefánt-tetemmes palotát*” láttatja. Egyéb kultúrákban és mítoszokban is igen gyakran jelenik meg a béke állataként az elefánt, mivel nem ragadozó, nem húsevő, hanem növényevő, noha emlős. Csokonai így ír Vergilius Georgikon-átköltésében: „*Tmorus illatozó sáfránt, tömjént meg Arábia, / Elefánt-tetemet pedig küld mihozzánk India.*” Amade László XVIII. századi rokokó költő szintén utal az elefántok értékes csontjára és annak távoli, egzotikus Indiából való importjára. Így dicséri szerelmesét: „*Elefánt csontjához hasonlít a nyaka / India irigyl, hogy ideszakada.*” (*Mint a leesett hó, olyan fehé a teste*) Azoknak az ázsiai és afrikai népeknek vallásos képzetében, mitológiájában és irodalmában azonban, ahol nem csupán állatkerti érdekesség az elefánt, hanem honos és természetes közegében is megtalálható, lényegében mindenütt kitüntetett szimbólum-állat. Érthető módon az elefántnak az indiai mitológiában, kultúrában és irodalomban alakult ki legnagyobb kultusza. Buddha születése előtt anyja, Maja fehér elefánttal álmodott. Az elefánt nyugodt és erős, miként Buddha. A hindu mitológiában a bölcsesség istenét elefántként ábrázolják. Ganésának, az értelem, tudomány, művészetek és bölcsesség istenének elefántfeje és egyetlen agyara van. Szintén az indiai spiritualításban négy vagy nyolc elefánt őrzi a világtájakat, ezért a nyugodt, erős és rettenthetetlen ormányosok az univerzum tartópilérei, hordozói (pillérszobrok). Az elefánt a nyugodt erőt képviseli tehát, mert bár látványosan és félelmetesen tud bármit eltaposni, de (és ebben egyedülálló az emlősök között) ugrálni, szökkenni képtelen. Az ókori Kínában az elefánt szintén az erő és kiegyensúlyozott bölcsesség szimbóluma. Az Európán kívüli mesekincsből említhető *A bagoly és az elefánt* című nepáli, *Az első elefánt* című indiai, *Az elefánttolvajok* című kambodzsai, *A csökönyös kiselefánt* című afrikai, az *Elefántmese* című szudáni népmese és hosszan sorolhatnánk a mitikus vagy mesés, többnyire példázatos törté-

neteket. Természetesen az antik európai, görög és latin mitológiában és irodalomban is megjelennek az elefántok. Például Mercurius isten attribútuma. Rómában Pompeius Magnus elefánton (a győzelmi szimbólum-állat hátán) vonult a diadalmenetben. Az elefánt mint szimbólum-állat mindmáig megjelenik itt-ott. Az Egyesült Államokban a republikánus párt címerállata a bölcsesség és megfontoltság jeleként, szemben az általuk fricskázott demokrata párttal, a számmal (donkey). Természetesen a világirodalom hemzseg az elefántos versektől, ám ezúttal a magyar lírára fókuszálok. Talán a világirodalomban egyik legjelentősebbet mindenképp érdemes említeni, Leconte de Lisle *Elefántok* című szimbolista-paraszista versét. Virág Benedek Phaedrus nyomán magyarosított *Elefánt és róka* című verses fabulájában az elefánt okos állatként jelenik meg, amikor bölcsen átlátja, hogy a róka csupán hízelkedésként dicséri: „*Kotorj innen, szemtelen hízelkedő! / Oroszlányt medvét, farkast és tigris dicsérij.*” A magyarság számos elefántokkal kapcsolatos szólást és közmondást tart számon. Talán leginkább közismert a „bolhából elefántot csinál” – szólásunk. Jelentése egyszerűen szólva: az adott ügynek önjelentőségénél indokolatlanul nagyobb jelentőséget tulajdonítani. Párhuzamos szóléssal fogalmazva „túl nagy feneket kerekíteni” a dolognak. Arany János *Bolond Istókjának* második énekében ezt így olvashatjuk: „*elefántnak néz szűnyognyi bajt*”. Az „elefántcsonttorony” a mindennapi, főként politikai küzdelmekről elzárkózó művész vagy tudós magatartását jelöli, ugyanakkor a katolikus vallásban Szűz Mária bölcsességére és magasztosságára is utal. Így került be egyik litániába Mária becéző jelzői közé az „elefántcsontból való torony (turris eburnia), Mária aranyház”. Pázmány Péter ezt írja Szűz Máriáról a *Magyarország nagy királynőjéről és pátrónájáról* című énekében: „*Nyaklánc, sárarany, kert, romlás-talan, elefántcsont torony / Üdvnek sisakja légy te a jámboron.*” Az elefántcsonttorony már az ószövetségi Bibliában is megjelenik. „*Salamon király hajói aranyat, ezüstöt, elefántcsontot hoztak.*” (1Kir. 10,22) Az Énekek énekében a szerző szerelmeséről írja, hogy „*a te nyakad, mint az elefánttetemből csinált torony*”. (ford. Károli Gáspár) Az elefántcsonttorony a világirodalmi köztudatba leginkább Sainte-Beuve révén került, aki Vigny-ről írta, hogy elvonulva a közélettől visszavonult az elefántcsonttoronyba. Pigmalion, a szobrász, a legértékesebb alapanyagot felhasználva, elefántcsontból faragta ki Galateiát, akibe beleszeretett. Vörösmarty Mihály a jól ismert, ökörré önmagát felfújni akaró béka analógiájaként (csibe~elefánt) a felfuvalkodottságot és nagyravágyást leplezi le az *Egy könnynyomtatóra* című versében: „*Csibekorodban is már jól ösmertelek, / S most elefánt volnál?*” A világirodalom tele van tehát természetesen ma már klasszikussá és legendássá vált elefántos történetekkel. Gondolhatunk Jean de Brunhoff *Babar-jára*, Michael Ende *Füligrácós Filemonjára*, Tantorra, Burroughs Tarzan-történeteinek elefántjára, Dumbóra, Kíváncsi Fánocsira és hosszan lehetne sorolni. A magyar olvasók körében mégis igazán Rudyard Kipling *A dzsungel könyve* című regénye által lett népszerű Hádi, a bölcs elefánt. Hádi a szanszkrit nyelvben elefántot jelent. Kipling remekművén kívül is tett az ormányosok népszerűsítéséért, például *Elefántkölykök* című mesegyűjteményében. Verset is írt az elefántról, Kipling *Elefánt-dalát (Elephant-song)* Weöres Sándor fordította

magyarra. (Weöres Sándor *Rókafigasztaló; gyermekversek a világirodalomból*; Móra Kiadó, 1973.) Weörest magát is foglalkoztatta az elefánt, például a *Ha a világ rigó lenne* című kötetben az *Elefántok* című versében, de a *Vásár* című versében is említi a vándorcirkuszosok ormótlan teste dacára akrobatikus, cirkuszi mutatványokra betanítható elefántjait. Ugyanebben a kötetben olvasható Christian Morgenstern két elefántos verse is. *A nagy elefántról* című verse Tandori Dezső tolmácsolásában, *Az orofánt* című verset Hárs László magyarította. Az elefántok cirkuszi ügyességének ellentétéként közismert szólásunkból ismert az a jelenség, ha valaki ügyetlen, suta esetlenségével, akarata ellenére kárt okoz, úgy viselkedik, (mozog) mint az „elefánt a porcelánboltban”. Ezt a franciában is így mondják: un éléphant dans un magasin de porcelaine. Az angolban azonban a szintén nagytestű és óvatlan bika kerül a porcelánboltba: like a bull in a china-shop. Romhányi József *A bűnbánó elefánt* című tréfás versében az elefánt otrombasága jelenik meg, ugyanakkor jámborsága és jóindulata is. Pironkodik, restelli, hogy véletlenül egy pocok lábára lép, és ravaszul felajánlja, hogy törlesztésül a kis pocok tízszer is rátíporhat az ő lábára. Szintén Romhányi írta a *Kérem a következőt! (Dr. Bubó)* című mesesorozatot is, ahol a nagy elefánt, Fáni paradox módon kisebbségi komplexusban szenved. Karinthy Frigyes *Az ige így született* című versében hatalmas albumot készít állatokból és állati tulajdonságokból, és köztük az elefántot ő is otrombának és ugyanakkor bölcsnek és jóindulatúnak nevezi. Garai Gábor *Az elefánt* című versében ugyanez az otrombasággal párhuzamos jó szándék figyelhető meg. A vers hőse attól fél, hogy az elefánt rosszul lép és eltapossa, ehelyett az ormányos itt is gesztust tesz: „*az elefánt ormánya szépen lenyúlt értem, / s fölemelt épp az agyaráig. / (...) s mézédés mangóval kínált.*” Babits Mihály a *Talán a vízözön* című versében az elefántot komoly állatnak említi, a *Baba* című versében pedig jámbornak. József Attila az elefánt jámborságára utal a *Medáliákban*, de a jámborság mellett a bölcsességet is asszociálja: „*Elefánt voltam jámbor és szegény, / hűvös és bölcs vizeket ittam én.*” Csukás Istvánnak a Kaláka együttes által is feldolgozott elefántos versében az elefánt és a fánk kínálkozó rimpárral játszik, és a nagytestű állat étvágyát, falánkságát helyezi előtérbe. Az elefánt – fánk rimpár által kínált rímjáték-lehetőségét Csukáshoz hasonlóan Hajnal Anna is megtalálta *Az elefántról meg a fánkról* című verses meséjében. Az elefánt étvágyáról felapozható továbbá Kovács András Ferenc *A falánk elefánt* című verse is. Az elefánt hatalmas termete jelenik meg Vajda János *Törzsök Jankó* című elbeszélő költeményének második részében: „*Bizony volt olyan, mint bármi falu tornya. / Az elefántok közt is óriás volna.*” Kosztolányi Dezső az elefánt lassúságát, lomhaságát leli meg metaforaként a hatalmas, nehezen mozdítható szekrényre utalva az *Otthon* című versében. Szintén Kosztolányi más versében a kályhát hasonlítja elefánthoz: „*az öblös és zöld kályha a sarokban / lassan megindul, mint az elefánt.*” (Most elbeszélem azt a hónapot) Természetesen az elefánt hatalmas erejét is megtalálják a költők. Verseghy Ferenc oroszánt legyőző bajnokának monumentális szobrának elhelyezéséhez hat elefánt fizikai ereje szükséges. (Az oroszlyány) Bessenyei György *Gróf Telekinek* című episztolájában ezt írja: „*Az elefánt erős, nagy állat.*” Petőfi *Lehel vezér* című elbeszélő köl-

teményében a főhős még az erős elefántot is lenyilazza: „*Mikor nyilával egy elefántot ejtett / Kivette és kürtnek csinálta agyarát.*” Kosztolányinál „*sok elefánt letérdelt húzni szekerét.*” (*A szifnksz*)

Végezetül bocsásson meg a nyájas olvasó, ha egyik–másik kedvenc elefántos verse elkerülte a figyelmem és ebben a kisesszében nem tettem rá utalást. Kérem, tekintse apró figyelmetlenségnek és ne kerekítsen túl nagy feneket a dolognak, avagy ne csináljon a bolhából elefántot.

Szivarozó magyar költők

Hazánkban a dohányzás élvezetének tekintetében a pipázás egyeduralma, később hegemoniája mellett az 1830-as években a nagy szivargyártó cégek kiépülése (Fuchs, Phillips és Comp. stb.) nyomán megjelenik a pipa „kistestvére”, a pipahasználatnál technikailag jóval egyszerűbb, praktikusabb szivar. 1851-ig a dohánytermesztés és kereskedelem, így a szivargyártás is egyéni vállalkozók természetszerű és értékesítési biznisze volt. Medecz József és Küinig József voltak ennek úttörői nálunk. 1851-ben azonban császári rendelettel centralizált állami monopóliummá vált. (Magyar Királyi Dohányjövődék) A pipa, mint attribútum (például Sherlock Holmes, nálunk legkivált Mikszáth) mellett lassan a szivarozás is megjelenik a popkultúrában. (Sigmund Freud, Churchill vagy Columbo hadnagy voltak ennek jeles ikonjai). A magyar „szivar” –szó Vörösmarty Mihály nyelvi leleménye, mely vetélkedett, majd kiszorította a közhasználatból az addig idegenesen hangzó, nehezen honosodó „cigarro” és a magyaros és ismert, ám félreértelmezhető „szipa” – szavakat. Vörösmarty azzal indokolja nyelvi leleményének létjogosultságát, hogy a „szipa” - kifejezést eleddig a boszorkány vagy vén banya szinonimájaként használták. (Figyelmező, 1837. II. félév 7. szám) Ezzel megegyező jelentésű és valamelyest még ma is használatos a szótoldás által hosszabbított „szipirtó” - kifejezés is. A szipát Csokonai Vitéz Mihály is használta a *Parasztalban*, azonos értelemben. A XIX. század közepén a pipázással párhuzamosan már a szivar kifejezés és a szivarozás is felbukkan a magyar költészetben, ekkorra már a Vörösmarty által kreált szó nyelvünkbe természetes könnyedséggel épült be. Arany János említi a szivart *Az új magyar költő* című paródiájában, Tompa Mihály pedig az *Ebéd utánban* kávé és szivart együtt említi. Vajda János a délutáni korzózáshoz elmaradhatatlannak tekinti a szivart és az úriembereknek a szemükön hordott csíptetőjét, más szóval a cvikkert. (*A sétahangversenyben*) Reviczky Gyula *A szűnyog* című versében azt reméli, hogy a szivar füstjével elűzhetőek a hivatalan, csípős vérszívók. Köztudott, hogy Petőfi múzsája és hitvese, Szendrey Júlia korához képest igen modern és fiús hölgy volt, George Sand-ot olvasott, nadrágban járt, rövid frizurát hordott és szivarozott. Petőfi költészetében is feltűnik a szivar, amint szerelmi izgatottságában és zavarában a szájába a szivar tüzes végét teszi a költő és azt várja, hogy imádjotta enyhítse, gyógyítsa csókjával a fordítva bekapott szivar

okozta égési sebet. (*Amióta szerelemben*) Juhász Gyula nincs elragadtatva a magyar gyártású szivaroktól, melyek szerint rosszul szelelő, kellemetlen szagú, rossz jószágok. Mintha Ady-allúzió lenne, – bár nem gyanakszom direkt hatásra – („*Fusson, akinek nincs bora*”) ez a szivarra vonatkozó Juhász Gyula – sor: „*Fusson, akinek orra van.*” (*Magyar szivar vége*) Mintha Juhász Gyula nem élvezetből, hanem aszketikus önsanyargatásból szívta volna a szivart, mert *A nábob és a költő* című versében a gazdag embernek sem ízlik a szivar, pedig nyilván a nábobnak telne drága, minőségi szivarra. Szintúgy olcsó és rossz szivart említ a *Háborús emlékek*ben is. A kortársak, majd az irodalmi emlékezet által parfümös, orchideás vagy „parfömös” költőnek nevezett Somlyó Zoltánnak nemcsak az illatszerekre, hanem a dohányfüstre is volt figyelme. Talán ő a magyar líra „legaromásabb” költője. Számos szivaros és cigarettás verse van: „*Jövel szivar, te szájam barna hídja, / te híd magam és enmagam között*” (*Megbeszélések az Istennel XII.*) Somlyó Zoltán a *Halál a pap borában* című versében figyelemre méltó a vasúti fülkében szivarozó pap szivarjának természetes megfigyelése, nem hagyva figyelmen kívül a szivar esztétikai hibáját sem: „*pettyes szivarját mélyen szuszogva szítja*”. Somlyó szerette a pettyes szivarokat, mert a *Csendes versben* szintén említi: „*Ebéd után félbarna kapucíner, / azt is izetlen szörpölöm, hamar. / S már az sem fontos hogy préselt és pöttös / legyen melléje a Kuba-szivar.*” A pettyes szivar jelensége nemcsak költészetünkben, hanem klasszikus prózánkban is feltűnik. Pettyes szivart említ Jókai Mór is *A fekete vérben*: „*Simon báró, az íróasztala kis fiókjából elővett egy világos, pettyes szivart.*” Világirodalmi példát is találhatunk: „*Wilde is némán ült, szüröcsölte a kávéját és finoman szívta a pettyes szivarját.*” *Eredetiben: „Wilde was silent, sipping his coffee, puffing gently at his dappled cigar.*” (Raymond Chandler: *Hosszú álmom*) Mitől pettyesek esetenként a szivarok? Erre vonatkozólag alábbi idézetet találtam a Hatsek Adolf által szerkesztett korabeli Dohányárusok Közlönye című újságban, a *Mit szívjunk?* – című cikkben, egy bizonyos Dr. Krull tollából: „*Vannak szivarzók, kik éppen a hibás borítéklevelekért rajonganak. Mennyien szeretik például a pettyes szivarokat, pedig ez egy betegsége a dohánylevélnek, melyet még növéseében, zöld állapotában kapott. A dohányértők jól tudják, hogy e pettyeket jégverés okozta. Minden ily folt egy-egy jég szemnek helyét jelzi, ahol a dohánylevél hamarabb elszáradva, kevesebb nikotint tartalmaz. A laikus azt hiszi, hogy az ily beteg levél jobb és azt veszi. Szemnek is nagy szerepe van a dohányélvezésnél.*” (Dohányárusok Közlönye, 1894. január 10.)

A pettyes szivarokat kedvelő Somlyónak még a rossz versei is annyira izgatják a szívem, mint a füstszűrőtlen cigaretták vagy a silányabb szivarok, mert nemcsak a mentholos vagy vaníliás vagy orchideás, finom Somlyó Zoltán-versek ízlenek, hanem a füstszűrőtlen, erősebb, barbárabb ízűek is. Némely versei úgy hatnak rám, mint a kapadohányból kézzel sodort cigaretták, melyek helyenként jó erősek, helyenként lágyabbak, olykor pedig az egyenetlen tömés miatt kifejezetten „lukat szívok” füst helyett. Az erős dohányos Kosztolányi Dezső édes és fanyar fűszereknek nevezte a Somlyó-verseket. A talán legismertebb Kosztolányi-versben, a *Hajnali részegségben* a nikotin és a kávé korántsem a reggeli bársonyos remény, hanem az éjszakai aludni képtelenség nyugtalanító metaforái, a nap során elszívott negyven szál cigarettával

és a költői alkotói tevékenység lázas izgalmával. De a napi negyven szál cigaretta mellett Kosztolányi a szivarozás szenvedélyének is hódolt: „*Most kávé kellene. Pillés és enyhe kávé / és egy nyugalmas, fekete szivar.*” (Reggeli áldás) A *Naenia, az Áldott szegénység* és számos más szivarfüstös verse is említhető. Olvasom Somlyó Zoltán 1909 novemberében Szegeden megfogalmazott *Verseim elé* című írását, s máris elem tolaszik a dohányos hasonlat saját verseiről: „*nagyon sok megalázást és fájdalmat fogyasztottam, amíg a révbe értek és okosan élők békeszivarjainak kék füstje sima kígyókként falta a fejemet*”. *Álomszekér* című versében a zöld alkohol (véltetőleg abszint) és a kék füsttel bódító szivar csak kellékek ahhoz a bódító élményhez, melyet a költő számára szerelme, Mea, a versben „illatos kelyhű virág” csábító és mérgező aromája jelent. Érdekes, hogy a szivar fodros füstjének színe a költői víziókban szivaronként és költőnként eltérő lehet. Az említett Somlyó-versben a szivarfüst színe kék, Tóth Árpád is így ír az *Erdő* című versében: „*S tünődésem is úgy leng, illatos füstje a létnek / Mint a napfényben a szivarfüst / Kedves, kék karikáival.*” Kosztolányi is kék szivarfüstöt említ A *Repülőben*: „*És bűn e ez a / nyugalom, / kéken füstölgő / szivarom?*” Juhász Gyula viszont a *Melankólia* című versében szöke szivarfüstöt említ. Vitathatatlan Juhász Gyula fogékonysága és különös érzékenysége mindenre, ami szókeség, legyen az Anna haja, nyári rét vagy közönséges szivarfüst. Ám olyan verse is van, melyben ő is kéknek látja a szivar füstjét: „*Mint kocsma asztalán a munkás, hogyha végre / Szivarva gyújt szegény s ringatja füstje kékje.*” (Múzsám, kiben hiszek) A szivar nemcsak állandó útítársként jelenik meg a Somlyó-lírában, de a tünékeny élet metaforájává is válik a *Séta* című versben: „*S egy nap eltűnik majd a sétatér / Szivar kialszik...séta véget ér.*” Ugyanez az elmúlás-metafora jelenik meg Ady Endrénél is, A *kezek bábjában*: „*Várjatok: A szivarom ég. / Elalszik mindjárt, nemsokára.*” vagy Juhász Gyulánál a *Móra Ferencnek* című versben: „*Mint a szivarod füstje, tűnik / Az élet és mind a betűid.*” Kosztolányinál szintén: „*Milyen lesz a halál, (...) / Lehet, hogy semmi lesz, / egy sárga délután / elalszik szivarom.*” (Délutáni elmélkedés) A kihamvadó szivar tehát számos költő képzetében az elmúlást asszociálja, egymás hatásától szinte biztosan függetlenül, míg a közismert Karády Katalin-slágerben a „hamvadó cigaretta-vég” a szerelmi kapcsolat végét jelenti. József Attila nem volt szivarozó költő, de nyilván kipróbálta: „*volt fogam közt már szivar.*” (Az oroszlán idézése)

A második világháborúig a szivarozás szorosan kapcsolódott a mindennapi férfivilághoz, főként a kávéházi kultúrához. Erről számos Kosztolányi- vagy Somlyó-vers tanúskodik, de Juhász Gyula is említi a kávéházi szivarozást A *kávéházi bánat*, Tóth Árpád az *Elkopik az ember* című verseikben és számos egyéb példa is hozható. A második világháború után azonban sajnálatosan a szovjet mintát követő hazai társadalmi és gazdasági berendezkedés időszakában eltűntek a vendéglátóiparból és a kereskedelmi forgalomból a kávéházak és a szivarok is, mint egy letűnt, polgári vagy éppenséggel direkt burzsoá nagytökések vagy gyarmattartók, ültetvényesek világát idéző „csökevények”. Így jóformán teljesen eltűntek a lírából is a szivart, szivarozást említő versek. A szivarfüstös kávéházakat felváltották a cigarettafüstös eszpresszók. Maradt a Csongor nevű „szocialista” szivar, de a fogalmazása akado-

zott és rossz minőségű dohányból, külső dohány-borítólevele alatt barna belső papírborítással gyártották, így sokan „hamis szivarnak” nevezték. Pedig a fentebb említett *Csendes vers* című Somlyó-versből kiderül, hogy a háború előtt még kevésbé tehetősköltők számára is elérhető szokás volt kubai és más egzotikus szivarokat szívni és beszerezni Magyarországon. Kubai szivart példának okáért Tóth Árpád is említ a *Szivadár-kerिंगőben*. Igazi szivarosok sosem ismerték el autentikus szivarnak a barna belső papírborítást, vagyis ha a szivar borítólevéllel és töltelékkel együtt nem száz százalékgig dohánytermék. A szocializmusban időnként megjelentek kísérleti jelleggel szivarok, de nem volt országos terjesztésük. Például a Pilvax nevű szivarra gondolok, mely az 1969-es őszi BNV újdonsága volt. Miként a Csongor, a Pilvax is az Egri Dohánygyár terméke volt. A szocializmus évtizedei alatt voltaképpen Eger volt az egyetlen város, ahol szivart gyártottak hazánkban. A Pilvax szivar valamelyest népszerű lett a Csongor szivar előkelőbb alternatívájaként, helyenként még a nyolcvanas években is beszerezhető volt. Bizarr, hogy ugyanakkor a szivaroknál sokkal egészségtelenebb és silányabb, többnyire filter nélküli cigaretták nevükben is büszkén hirdették a proletariátus öntudatát és az új államberendezkedést: Munkás, Terv. A kommunista országok „béketáborában” Kuba maradt a szivaros ország, köszönhetően a kubai szivarvilág egyedülálló varázsának és a manufakturális kubai szivargyártás eltörölhetetlen, jeles hagyományainak, továbbá annak, hogy Fidel Castro és Che Guevara is megszállott szivarfüggők voltak. Korunkban a szivar esetenként megjelenik ugyan a Nemzeti Dohányboltokban, de a felhozatal egy-két fővárosi vagy nagyobb vidéki városi trafikot leszámítva igen silány, a szivarárak pedig az átlagember pénztárcájához mérten irreálisan magasak. A rendszerváltás utáni kortárs költészetben a szivarfüst illatát még a második világháború utáni lírához képest is kevésbé érezzük, noha kitágult orrcimpákkal szimatolunk bele a mai vers-kötetekbe és a szépirodalmi folyóiratokba.